

УДК 343.851

ЗАХОДИ ПРОТИДІІ ПРОПАГАНДИ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Олександр ОЛШЕВСЬКИЙ,

кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри кримінального права і кримінології факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто міжнародні та національні правові основи протидії пропаганді війни. Здійснено короткий огляд історії органів пропаганди за період становлення радянської влади до закінчення Великої Вітчизняної війни. Визначено конкретні діючі й перспективні заходи протидії пропаганді війни. Виділено групи осіб, на яких останні мають бути спрямовані. Окреслено методи протидії пропаганді війни (засудження, заборони, обмеження, заохочення, популяризації, роз'яснення, критичного аналізу тощо). Запропоновано створити окрему консолідуючу структурну одиницю – власний орган агітації і пропаганди з мережею структурних підрозділів в інших органах влади, установах, організаціях і засобах масової інформації.

Ключові слова: інформація, пропаганда війни, публічні заклики, воєнний конфлікт, протидія, заходи протидії.

MEASURES OF COUNTERING WAR PROPAGANDA IN UKRAINE

Oleksandr OLISHEVSKYI,

Candidate of Law, Senior Lecturer of the Department of Criminal Law and Criminology, Faculty 1 of Kharkiv National University of Internal Affairs

SUMMARY

The international and national legal bases of counteraction to war propaganda are considered. A brief overview of the history of the propaganda organs during the period of the formation of Soviet Union before the end of the Great Patriotic War was carried out. Specific active and perspective measures of countering war propaganda are determined. The groups of people on which the latter should be directed are allocated. The methods of countering the war propaganda (conviction, prohibition, restriction, promotion, popularization, explanation, critical analysis, etc.) are outlined. To create a separate consolidating structural unit – its own campaigning and propaganda agency with a network of structural subdivisions in other government bodies, institutions, organizations and mass media is proposed.

Key words: information, war propaganda, public appeals, military conflict, counteraction, measures of counteraction.

REZUMAT

Sunt luate în considerare bazele juridice internaționale și naționale de contracarare a propagandei de război. A fost efectuat un scurt sondaj al istoriei organelor de propagandă în perioada înființării puterii sovietice până la sfârșitul Marelui Război Patriotic. Sunt identificate măsuri eficiente și prospective specifice pentru a contracara propaganda războiului. Grupurile de persoane pe care acestea trebuie trimise sunt separate. Sunt definite metode de combatere a propagandei de război (condamnare, interdicții, restricții, promovare, popularizare, clarificare, analiză critică etc.). Sa propus crearea unei unități structurale consolidate separate – propriul organism de agitație și propagandă, cu o rețea de unități structurale în alte organe, instituții, organizații și mass-media guvernamentale.

Cuvinte cheie: informații, propagandă de război, apeluri publice, conflicte militare, contracarare, măsuri de contracarare.

Постановка проблеми. Соціально шкідливі та суспільно небезпечні наслідки розповсюдження інформації, що містить пропаганду війни, можна поділити на прямі та опосередковані. Прямі, у свою чергу, варто ще умовно поділити на душевні й фізичні. Перші – набуття таких душевних якостей, як цинізм, байдужість, холоднокрівність, жорстокість; формування відчуттів безкарності та всездозволеності; утворення в уяві злочинних алгоритмів соціальної поведінки особи; нестійкість до прояву агресії у вигляді страху й боягузтва; криза самоідентифікації; фрустраційні та дезадаптивні стани, стресові розлади, депресія, інші психологічні й психічні розлади. До фізичної шкоди реципієнта – інсульт, інфаркт міокарда, вегето-судинна дистонія, гіпертонія, тромбоз тощо, але за умови інтенсивного впливу. До опосередкованих наслідків розповсюдження інформації, що містить пропаганду війни, належить та шкода, яка заподіюється власне збройним конфліктом, – знищення національної, етнічної, расової чи

релігійної групи, в тому числі заподіяння смерті, тілесних ушкоджень людям, повалення конституційного ладу або захоплення державної влади, зміна меж території чи державного кордону країни, позбавлення волі, честі й гідності осіб, знищення або пошкодження майна, підприємств, установ, організацій, житлових будинків та об'єктів інфраструктури, забруднення або псування земель, водних ресурсів, атмосферного повітря, знищення тваринного та рослинного світу, а також багато іншого.

Актуальність теми дослідження. З установлених небезпечних наслідків випливає необхідність боротьби з досліджуваним явищем. У період війни на сході України й на території інших країн питання протидії пропаганді війни стоїть гостро як ніколи. Від успішної боротьби із цим злочинним залежить спокій і благополуччя всього людства.

Стан дослідження. У кримінології проблема протидії злочинності якісно висвітлена. Однак питання заходів протидії безпосередньо негативному впливу інформації, що

містить пропаганду війни, залишається малодослідженим. Про останнє мову ведуть переважно військові та медичні працівники.

Метою й завданням статті є визначення конкретних діючих і перспективних заходів протидії пропаганді війни в Україні, що може слугувати підґрунтям для інших країн.

Виклад основного матеріалу. Аналіз кримінологічної літератури та практики протидії злочинності свідчить про доцільність поділу останньої на такі рівні:

- загальний, який включає загальносоціальну та спеціально-кримінологічну;
- індивідуальний.

Розглянемо їх по чергово, звернувшись спочатку до правових основ. У Резолюції Генеральної Асамблеї ООН «Заходи, що повинні вживатися проти пропаганди та розпалювачів нової війни» зазначено, що Генеральна Асамблея:

1) засуджує будь-яку форму ведення в будь-якій країні пропаганди, що має на меті або здатна створити чи посилити загрозу миру, порушення миру або акт агресії;

2) пропонує урядам усіх членів Організації зробити відповідні кроки, які допускаються їх основними законами, для:

а) сприяння всіма наявними в їхньому розпорядженні засобами інформації і пропаганди, дружнім відносинам між державами на основі цілей і принципів Статуту;

б) заохочення поширення всієї інформації, призначеної для вираження безсумнівного бажання миру всіма народами;

3) доручає передати цю Резолюцію майбутній Конференції з питання про свободу інформації [1].

Таким чином, основними заходами протидії пропаганді війни країни-учасники ООН одноголосно визнали таке:

1) засуджувати, тобто давати офіційну публічну оцінку протиправним діям винних осіб;

2) створювати й розповсюджувати через засоби масової інформації (далі – ЗМІ) й державні органи пропаганди інформацію, що містить безсумнівне бажання миру всіма народами;

3) обмежувати право на свободу слова в частині створення й розповсюдження інформації, що містить пропаганду війни.

З приводу першого пункту варто вказати, що в національному кримінальному законодавстві є три норми, присвячені прямо або опосередковано засудженню створення та обігу інформації, що досліджується. Так, у ст. 436 Кримінального кодексу (далі – КК) України під терміном «пропаганда війни» передбачена кримінальна відповідальність за публічні заклики до агресивної війни або розв'язування воєнного конфлікту, а також виготовлення матеріалів із закликами до вчинення таких дій з метою їх розповсюдження або розповсюдження таких матеріалів [2]. Розповсюдження інформації, що містить пропаганду війни, не є самоціллю. Кінцевим бажаним результатом такого діяння може бути сама війна чи воєнний конфлікт. За останнє ст. 437 «Планування, підготовка, розв'язування та ведення агресивної війни» КК України передбачена відповідальність за планування, підготовку або розв'язування агресивної війни чи воєнного конфлікту, а також участь у змові, що спрямована на вчинення таких дій. Крім цього, відповідно до ст. 436-1 КК України, засуджується виготовлення, поширення комуністичної, нацистської символіки та пропаганда комуністичного й націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів. Остання норма є опосередкованим засобом боротьби, оскільки комуністична та нацистська ідеології містять у собі образ ворога, який не відповідає їхньому типу світогляду. Для комунізму – релігійні й класові групи, а для нацизму – расові та національні. Небезпека цих ідейних платформ у тому, що вони виключають лояль-

ність до зазначених груп людей. Велику кількість яскравих прикладів надає історія нацистської Німеччини й Радянського Союзу.

Указані вище положення закріплені на основі норм Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їх символіки» [3], де в ст. 3 міститься заборона пропаганди комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів і їхньої символіки.

Варто звернути увагу й на наявність процесуального механізму притягнення до кримінальної відповідальності за вище зазначеними статтями, що підтверджується статистичними даними. За 2014 рік зареєстровано:

– 3 випадки пропаганди війни;

– 1 випадок виготовлення, поширення комуністичної, нацистської символіки й пропаганди комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів;

– 1 випадок планування, підготовки, розв'язування й ведення агресивної війни [4].

За 2015 рік зареєстровано:

– 1 випадок пропаганди війни;

– 4 випадки виготовлення, поширення комуністичної, нацистської символіки й пропаганди комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів, із яких 1 провадження направлено до суду з обвинувальним актом;

– 38 випадків планування, підготовки, розв'язування й ведення агресивної війни, з яких 10 проваджень направлено до суду з обвинувальними актами [5].

За 2016 рік зареєстровано:

– 1 випадок пропаганди війни;

– 20 випадків виготовлення, поширення комуністичної, нацистської символіки й пропаганди комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів;

– 11 випадків планування, підготовки, розв'язування й ведення агресивної війни, з яких 4 провадження направлено до суду з обвинувальними актами [6].

Укажемо також на наявність Доктрини інформаційної безпеки України, де визначено національні інтереси України в інформаційній сфері, загрози їх реалізації, напрями і пріоритети державної політики в інформаційній сфері [22].

Проте наявність ст. ст. 436, 436-1 та 437 КК України, норм Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їх символіки», а також Доктрини інформаційної безпеки України недостатньо для успішної протидії пропаганді. Необхідний не лише механізм репресії, а й, що важливіше, зміна світогляду населення до «позитивних» цінностей. Тому другим основним заходом протидії пропаганді війни країни-учасники ООН одноголосно визнали створювати та розповсюджувати через ЗМІ й державні органи пропаганди інформацію, що містить безсумнівне бажання миру всіма народами.

Деструктивна пропаганда в Україні, безумовно, ведеться. Протистояння їй має собою являти високоорганізовану, системну, цілеспрямовану діяльність, що потребує значних сил і ресурсів. Тому в країні має бути власний орган пропаганди й агітації, має бути створено окрема консолідуюча структурна одиниця, як це було, наприклад, у СРСР, але з урахуванням демократичної форми правління. Із цією метою згадаємо коротко історію останнього питання.

За короткий час після Жовтневої революції в складі першого радянського уряду було створено Комітет з воєнних та морських справ у складі трьох народних комісарів, який із листопада 1917 року отримав назву – Народний

комісаріат з воєнних справ (далі – Наркомвоєн) [7]. Свої функції Наркомвоєн здійснював через комісарів. Воєнний комісар нарівні з командиром відповідав за політико-моральний стан частини, за її бойову, оперативну, мобілізаційну готовність і виховання особового складу [8, с. 123].

У грудні 1917 року при Народному комісаріаті іноземних справ (далі – Наркомінсправ) було створено відділ міжнародної революційної пропаганди (АГППРОМ), а при видавництві ВЦВК (Всеросійський центральний виконавчий комітет) – воєнний відділ друку літератури іноземними мовами. До кола їх завдань (серед іншого) входило розроблення матеріалів інформаційно-психологічного впливу на противника [9, с. 31].

Після нападу на СРСР армії держав прони́мецької коаліції пропагандистський вплив на противника та населення в його тилу здійснювався декількома відомствами і громадськими організаціями. Основними серед них були Бюро воєнно-політичної пропаганди та ГоловПУ РСЧА (Робітничо-селянська Червона Армія). Радянське бюро воєнно-політичної пропаганди було створено 25 червня 1941 року рішенням Політбюро ЦК ВКП(б) (Центральний комітет Всесоюзної комуністичної партії (більшовиків)) [10]. До його складу ввійшли члени ЦК, представники Виконкому Комінтерну, Наркомінсправ, ТАРС (Телеграфне агентство Радянського союзу), Радінформбюро, Інституту світового господарства і світової політики. Відділ з роботи серед військ противника Головного політичного управління став його робочим органом [11].

Бюро здійснювало координацію пропагандистської роботи серед військ і населення противника та в окупованих гітлерівцями країнах. Завданнями вищезазначеного відділу ГоловПУ було інформувати Бюро про політико-моральний стан військ противника, зміни, які відбуваються в його військах і тилу, розробляти за вказівкою Бюро пропагандистські документи, спрямовані на населення та війська противника, військовополонених; доповідати на засіданні Бюро про роботу органів політичної пропаганди фронтів, армій і дивізій на ввірених їм ділянках фронту [12].

Крім того, до виконання завдань пропагандистського забезпечення бойових дій Червоної Армії були залучені Народний комісаріат внутрішніх справ (НКВС), Виконавчий комітет Комінтерну, комуністичні партії республік СРСР, комуністичні спілки молоді республік СРСР, Всесоюзний радіокомітет. Координували цю роботу Центральний комітет ВКП(б) і Головне політуправління РСЧА [8, с. 125].

Згідно з рішенням Політбюро ЦК ВКП(б) від 16 липня 1941 року, Президія Верховної Ради СРСР видала наказ «Про реорганізацію органів політичної пропаганди і введення інституту військових комісарів в РСЧА» [13]. Відповідно до вищезазначеного наказу, Головне управління політичної пропаганди Червоної Армії було перетворено в Головне політичне управління РСЧА (ГоловПУ РСЧА) [7].

Відповідно до вищезазначеного наказу Президії Верховної Ради СРСР, у всіх полках, дивізіях, штабах, військово-навчальних закладах, установах Червоної Армії вводилась посада військового комісара, а в ротах, батареях, ескадронах – політичного керівника. Політпрацівники із цього часу не мали права обмежуватись лише пропагандою та агітацією, а повинні були виступати передусім організаторами політико-виховної роботи, а також були підзвітними за результати бойової діяльності своєї частини, підрозділу [8, с. 125].

У складі Головного політичного управління ЧА продовжував роботу раніше згаданий відділ з роботи серед військ противника. Його порядковий номер у 1941 році був сьомим, тому для збереження таємності його називали «7-й відділ». Штат цього підрозділу в 1941 році становив 25 чоловік. Відділ залучив для роботи до 30 політемігран-

тів-іноземців, які протягом усієї війни постійно займалися тільки пропагандистською діяльністю [10].

Пропаганду серед населення СРСР у тилу ворога й поміж тих колишніх громадян СРСР, хто воював на боці Німеччини, вів «відділ з роботи серед населення окупованих областей і з керівництва партизанським рухом» (8-й відділ) ГоловПУ РСЧА. Він був створений за наказом Народного комісаріату оборони (НКО) від 4 вересня 1941 року № 338 і діяв до жовтня 1942 року. До завдань 8-го відділу входили керівництво й координація роботи з підготовки та видання матеріалів литовською, латиською, естонською, молдавською, татарською, українською, білоруською мовами. Крім цього, відділ контролював роботу п'яти редакцій газет мовами народів СРСР (литовською, латиською, молдавською, білоруською, українською), які в грудні 1941 року були утворені при НКО СРСР. Із листопада 1942 року пропаганду мовами населення окупованих районів СРСР став вести відділ агітації і пропаганди (2-й відділ) ГоловПУ РСЧА [10]. Із зазначеного випливає, що інформаційний вплив був комплексним, спрямованим не лише на власні війська та населення, а й на опозиційні та окуповані противником.

Окрім штатних співробітників, у складі політичних відділів діючої армії з літа 1943 року й до кінця війни використовувалися підготовлені оперативними чекістськими відділами таборів НКВС (Народний комісаріат внутрішніх справ) військовополонені-пропагандисти. Їх кількість у 1943 році становила 63 особи, а до січня 1945 року перевищила 2 тисячі чоловік. Після створення в таборах демократичних союзів військовополонених різних національностей ЦК ВКП(б) прийняло рішення дозволити їм мати військову структуру у вигляді підрозділів у Червоній Армії [10]. Це положення демонструє велике значення інформаційного впливу, оскільки навіть колишньому ворогові надається шана, тоді як для зрадників чи підозрюваних у зраді помилування не було.

При деяких управліннях контррозвідки (спочатку в підпорядкуванні НКВС, потім контррозвідки СМЕРШа (аббревіатура початкових букв гасла російською мовою «Смерть шпionам!») Червоної Армії) фронтів були створені антифашистські школи (всього 6 шкіл), які готували з числа військовополонених помічників пропагандистам діючої армії для ведення пропаганди серед противника. Таким чином, загальна кількість підрозділів, що проводили пропаганду серед війська, військовополонених і населення в тилу німецько-румунської армії, становила 2,3–3,5 тисячі чоловік [14, с. 67]. Останній показник ще раз засвідчує нам неоціненне значення інформації та її властивостей.

Для роботи в діючій армії з липня 1943 року по лютий 1944 року апарат НКВС разом із німцями підготував 21 пропагандиста з числа полонених угорців і 15 – із числа румун. Підготовка військовополонених-пропагандистів для заміщення в діючій армії посад у підрозділах пропаганди на противника здійснювалася НКВС на «спецоб'єктах» № 40, 41, 42 з несекретною назвою «Антифашистська школа» в Оранському, Юзькому і Красногірському таборах військовополонених. Кожен зі спецоб'єктів мав штат 250 чоловік адміністрації, викладачів і змінного складу. У школі три місяці навчали полонених за затвердженою програмою ГоловПУ РСЧА [10]. Отже, незважаючи на скрутне матеріально-технічне становище власної армії та населення, радянське керівництво, враховуючи значення пропаганди, створює окремі установи для підготовки відповідних спеціалістів.

На фронтах разом із військовополоненими-пропагандистами в політвідділах використовувалися й політемігранти – члени комуністичних партій зарубіжних держав. Як правило, з них створювали пропагандистські групи

для роботи в діючій армії. Наприклад, на 3-му Українському фронті в 1944 році угорська пропагандистська група вела пропаганду на угорські дивізії, які діяли проти 18-ї армії [10].

Нові зміни в штаті підрозділів з роботи серед військ і населення противника відбулись після того, як у 1944 році Червона Армія перейшла кордон країн Східної Європи. Так, у серпні 1944 року було реформовано ГоловПУ РСЧА. Додатково до управління кадрів, управління агітації і пропаганди було додано управління з роботи серед військ і населення противника (відповідно до наказу НКО від 4 серпня 1944 року № 0268, у складі ГоловПУ ЧА [7]).

Водночас, згідно з постановою ГоловПУ РСЧА від 2 травня 1945 року, при політуправліннях фронтів були створені редакції газет іноземними мовами. До роботи в них були залучені полонені-пропагандисти і члени компартій зарубіжних держав [15, с. 341].

Головне політичне управління РСЧА діяло до лютого 1946 року, коли у зв'язку з об'єднанням Наркомату оборони та Наркомату ВМФ в один орган – Наркомат Збройних Сил СРСР – створюється єдине Головне політичне управління, яке вже з квітня 1958 року, згідно з рішенням ЦК КПРС (Центральний комітет Комуністичної партії Радянського Союзу), іменується Головним політичним управлінням Радянської Армії та ВМФ [8, с. 128].

Таким чином, короткий огляд історії органів пропаганди свідчить про неocenену значущість інформаційного впливу, необхідність залучення різногалузевих органів, установ, організацій і фахівців, зняряд і засобів протягом значного часу. Діяльність таких органів має бути спрямована як на захист власних збройних сил і населення, так і на супротивника, проте не з метою знищення, а направлення на шлях до істини та миру.

Щодо питання захисту власного населення звернемо увагу на думки інших науковців про необхідність прийняття державної Стратегії охорони психічного здоров'я нації. Як зазначають П.В. Волошин та Н.О. Марута, запобігти погіршенню психічного здоров'я і психологічного благополуччя численних верств населення, яке потребує системної спеціалізованої медико-психологічної допомоги, можливості надання якої нині не відповідають реальним потребам, можна було б через прийняття державної Стратегії охорони психічного здоров'я нації [16, с. 5].

Така Стратегія закріпила б обов'язковість міжвідомчої взаємодії та координації різних державних секторів, що опікуються питаннями психічного здоров'я; містила б програму структурної реформи психіатричної служби й модернізації професійної підготовки кадрів з оптимізацією кадрового забезпечення галузі, а також сприяла б законодавчому забезпеченню її впровадження. Ключовим розділом Стратегії мало б стати збереження психічного здоров'я в умовах бойових дій та екстремальних ситуацій, зважаючи на негативний вплив ІПВ (інформаційно-психологічної війни) на колективну й індивідуальну свідомість, що провокують у населення різноманітні порушення психічної сфери та психологічного благополуччя, від кризи самоідентифікації, фрустраційних і дезадаптивних станів до клінічно окреслених психопатологічних адаптаційних і стресових розладів [17, с. 8].

Базисом для реалізації такої Стратегії в сучасних умовах має стати медична психологія, яка є підґрунтям у розвитку соціально скерованого напрямку реформи охорони здоров'я та повинна мати провідну роль у розвитку й удосконаленні всієї системи надання медичної допомоги населенню [18, с. 11].

Першочергові питання цього напрямку:

а) впровадження мультидисциплінарного підходу в галузі охорони здоров'я, що потребує кадрового підкріплен-

ня медико-психологічного напрямку, яке доцільно здійснювати за рахунок усебічної підтримки становленню спеціальності «медична психологія» з підготовкою лікарів за фахом «лікар-психолог», а також широкого залучення не лише лікарів-психологів із медичною освітою, а й психологів із психологічною та педагогічною освітою;

б) вивчення впливу соціальних стресів на психічне здоров'я;

в) реалізація превентивного підходу через здійснення психоосвітніх заходів, розроблення методів підвищення стресостійкості населення і стійкості до прийомів ІПВ, запобігання психічним стресовим розладам;

г) створення дієвої мережі для лікування психогенних розладів і психосоматичних захворювань;

д) упорядкування системи психологічного консультування здорового населення та концепції чинної медико-психологічної підтримки населення.

Затвердження й реалізація зазначеної Стратегії сприяли б забезпеченню інформаційно-психологічної безпеки населення на системному (державному) рівні [17, с. 8–9].

Таким чином, розглянувши думки інших науковців про необхідність прийняття державної Стратегії охорони психічного здоров'я нації, вкажемо на виключне значення розроблення такого нормативно-правового акта, в якому має бути визначено загрози, механізм захисту населення та Збройних Сил від негативних наслідків впливу інформації, що тут досліджується.

Перейдемо до розгляду індивідуального рівня протидії злочинності. На думку М.В. Маркової, на особистому рівні особливої актуальності набувають засоби так званої «інтелектуальної гігієни». Найнадійнішими методами захисту в цьому випадку є толерантність і вміння думати. Щоб не стати жертвою інформаційно-психологічної війни, не можна ставати на захист чи, навпаки, на боротьбу з висловленою позицією, доцільно сприймати це саме як позицію, на яку інша людина має право. До того ж необхідно уважно визначити, що саме намагається сказати людина, який сенс вкладає у своє повідомлення – поза емоційним навантаженням. Як не дивно, але якраз найрадикальніші й послідовні захисники своїх цінностей і є найуразливішими для прийомів інформаційно-психологічної війни. Людина, яка не може стримати й виплескує свою агресивну реакцію на співрозмовника, котрий висловив позицію, що видається неприйнятною, людина, яка не припускає існування іншої позиції, думки чи світогляду, яка не визнає своїх помилок і не вміє вибачитися – така людина є оптимальним об'єктом маніпуляції [17, с. 9].

З іншого боку, спроможність контролювати агресію, толерантність, повага до чужого права висловити свою думку, спроможність проаналізувати запропонований набір фактів, відділити гіпотези й інтерпретації від фактів і припущень, критичне ставлення до інформації, цілісне розуміння власної системи цінностей і моральних координат – усе це робить людину захищеною від впливу інформаційно-психологічної війни (ІПВ) [18; 19].

Під час роботи з особовим складом Збройних Сил України надзвичайно дієвим методом у системі інформаційно-психологічної протидії визнається інформування та критичне ставлення до інформації [20, с. 27, 36].

Звісно, про користь здатності критичного осмислення інформації як засобу протидії ІПВ вказував ще керівник пропагандистської машини фашистської Німеччини Й. Геббельс, який відзначав, що «найгірший ворог будь-якої пропаганди – інтелектуалізм» [21, с. 7].

Уміння людини залежно від ситуації скористатися тим чи іншим способом психологічного захисту від негативного впливу інформації сприяє формуванню її інформаційної культури, яка, зрештою, й забезпечить інформаційно-

психологічну безпеку особистості. Отже, в арсеналі сучасної людини існують різноманітні способи протидії ППВ, серед яких максимально простими є критичне осмислення інформації, формування навичок позитивного мислення, інтелектуальна й фізична активність, перенесення акценту уваги на близьких і родинну взаємодію, навички спілкування з природою та самим собою без додаткових засобів інформаційного впливу [17, с. 9].

Висновки. Заходи протидії пропаганді війни мають бути спрямовані на дві категорії осіб – тих, хто виготовляє, бере участь в обігу таких відомостей або даних, і тих, хто сприймає (а серед них, по-перше, власні населення та армія, відповідні агресора і третіх країн, а по-друге, ще дві підгрупи – свідомих і тих, хто ще не зрозумів можливості негативного впливу інформації). Серед таких заходів відмітимо двічі та перспективні:

1) офіційно публічно засуджувати діяння, пов'язані зі створенням і розповсюдженням інформації, що містить пропаганду війни, в тому числі ідеологій, які являють собою загрозу для миру й безпеки людства, на основі ст. ст. 436 «Пропаганда війни», 436-1 «Виготовлення, поширення комуністичної, нацистської символіки та пропаганда комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів», 437 «Планування, підготовка, розв'язування та ведення агресивної війни» КК України й норм Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їх символіки»;

2) створити окрему консолідовану структурну одиницю – власний орган агітації і пропаганди з мережею структурних підрозділів в інших органах влади, установах, організаціях і ЗМІ;

3) створювати й розповсюджувати через ЗМІ та державні органи пропаганди інформацію, що містить безсумнівне бажання миру всіма народами, дружи й любові між людьми;

4) роз'яснювати населенню, які саме відомості або дані належать до інформації, що містить пропаганду війни, чому вона приносить шкоду і яку саме;

5) роз'яснювати населенню необхідність перенесення акценту з роботи в мережі Інтернет і з технікою на безпосереднє спілкування із сім'єю, родичами, друзями та природою;

6) активно аналізувати й критично оцінювати інформаційні продукти і послуги на предмет наявності досліджуваного в цій роботі;

7) не сприймати (тобто не дивитися, не прослуховувати, не грати) завідомо шкідливу інформаційну продукцію;

8) заборонити й обмежити обіг конкретних інформаційних матеріалів, що містять пропаганду війни та ідеологій, які являють собою загрозу для миру й безпеки людства (із цією метою необхідно створити та активно оновлювати відповідні банки даних (каталогів) з відкритим доступом Національною експертною комісією України з питань захисту суспільної моралі);

9) організувати масові схвальні оцінки духовному та високоморальному способів життя, зокрема, в частині розбудови мирних і дружніх відносин між людьми;

10) популяризувати життя видатних історичних осіб з метою наслідування їхніх позитивних думок і вчинків тощо.

До методів протидії пропаганді війни варто зарахувати засудження, заборону, обмеження, заохочення, популяризацію, роз'яснення, критичний аналіз тощо.

Список використаної літератури:

1. Заходи, що повинні вживатися проти пропаганди та розпалювачів нової війни: Резолюція 110 (II) Генеральної Асам-

блеї ООН від 3 листопада 1947 року. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_274 (дата звернення: 01.12.2017).

2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 15.12.2016).

3. Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки: Закон України від 9 квітня 2015 року № 317-VIII. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/317-19> (дата звернення: 01.12.2017).

4. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за січень-грудень 2014 року / Генеральна прокуратура України. URL: http://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=112661&libid=100820# (дата звернення: 01.12.2017).

5. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за січень-грудень 2015 року / Генеральна прокуратура України. URL: http://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=112173&libid=100820# (дата звернення: 01.12.2017).

6. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за січень-грудень 2016 року / Генеральна прокуратура України. URL: http://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=112661&libid=100820 (дата звернення: 01.12.2017).

7. Военная пропаганда Второй Мировой: общая структура советских органов пропаганды. Форум «Штыки в землю!». URL: <http://agitka.su/forum/viewtopic.php?f=6&t=4#p220> (дата обращения: 11.11.2017).

8. Куцька О. Радянські органи пропаганди та їх функції в період Великої Вітчизняної війни (1941–1945 рр.). Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Історичні науки». 2013. Вип. 20. С. 122–129. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoai_2013_20_21 (дата звернення: 11.11.2017).

9. Никонов С.М., Петрухін В.С. Психологічні операції: Короткий нарис історії: інформаційно-методичний посібник: у 2 ч. Львів: ЛВІ при НУ «ЛП», 2001. Ч. 1. 64 с.

10. Мощанский И.Б. Информационная война: Органы спецпропаганды Красной армии. Киев: Вече, 2010. 406 с. URL: <http://lib.rus.ec/b/356074/read> (дата обращения: 11.11.2017).

11. Троян В.Г. Военно-политическая деятельность Д.З. Мануильского в годы Великой Отечественной войны: автореф. дисс. ... канд. ист. наук: спец. 07.00.01. Киев, 1992. URL: <http://rudocs.exdat.com/docs/index-264780.html> (дата обращения: 11.11.2017).

12. Бурцев М.И. Прозрение. Москва: Воениздат, 1981. 320 с.

13. Великая Отечественная война // Публичная историческая библиотека. URL: <http://www.istmira.com/knigi-vtoraya-mirovaya-vojna/11/11/page/137/11/page/1/11/page/2/> Russkiy-arhiv--Velikaya-Otechestvennaya--T--17-6-1-2.html (дата обращения: 11.11.2017).

14. Гинцберг Л.И., Драбкин Я.С. Немцы антифашисты в борьбе против гитлеровской диктатуры. Москва: Издательство Академии наук СССР, 1961. 152 с.

15. Советская военная печать: Исторический очерк / под ред. И.А. Портянкина. Москва: Военное издательство Министерства обороны Союза ССР, 1960. 418 с.

16. Волошин П.В., Марута Н.О. Стратегія охорони психічного здоров'я населення України: сучасні можливості та перешкоди. Український вісник психоневрології. 2015. Т. 23. Вип. 1 (82). С. 5–11.

17. Маркова М.В. Інформаційно-психологічна війна: медико-психологічні наслідки та стратегії протидії. Проблеми безперервної медичної освіти та науки. 2016. № 4. С. 6–10. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Psmno_2016_4_3 (дата звернення: 11.11.2017).

18. Марута Н.О. Інформаційно-психологічна війна як новий виклик сучасності: стан проблеми та напрямки її подолання. Український вісник психоневрології. 2015. Т. 23. Вип. 3 (84). С. 21–28.

19. Маркова М.В. Інформаційно-психологічна війна як нова загроза здоров'ю населення України: реальність небезпеки та напрями протидії. Здоров'я України. Неврологія. Психіатрія. Психотерапія. 2016. № 1 (36). С. 51–53.

20. Методичні матеріали з воєнно-ідеологічної підготовки особового складу збройних сил України на 2015 навчальний рік / Військовий інститут Київського національного університету імені Тараса Шевченка. URL: mil.univ.kiev.ua/files/67_1074163600.doc (дата звернення: 11.11.2017).

21. Сучасні технології та засоби маніпулювання свідомістю, ведення інформаційних війн і спеціальних інформаційних операцій: навчальний посібник / В.М. Петрик, В.В. Остроухов, О.А. Штоквиш та ін. Київ: Росава, 2006. 208 с.

22. Рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 грудня 2016 року «Про Доктрину інформаційної без-

пеки України», затверджене Указом Президента України від 25 лютого 2017 року № 47/2017 // Офіційне інтернет-представництво «Президент України Петро Порошенко». URL: <http://www.president.gov.ua/documents/472017-21374>.

ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРА

Олішевський Олександр Володимирович – кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри кримінального права і кримінології факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

Olishovskyi Oleksandr Volodymyrovych – Candidate of Law Sciences, Senior Lecturer of the Department of Criminal Law and Criminology, Faculty 1 of Kharkiv National University of Internal Affairs

sainara.prof@gmail.com

